

Türk Düşmanı Bir İrlandalı Gezgin, James Emerson Tennent’in Kuşadası İzlenimleri

Kitabın Adı : “Letters from the Aegean”

Yazar : James Emerson Tennent

Yayınevi : Printed by J. & J. Harper, New York.

Kitabın basım tarihi: 1829

Bu sayımızda ünlü İrlandalı siyasetçi ve gezgin **James Emerson Tennent’in 1825** yılında *Kuşadası’na yaptığı geziye ait izlenimleri aktaracağız*. Tennent, 1804 yılında İrlanda’nın başkenti Belfast’ta doğdu. Belfast Akademisinde ve Trinity Kolejinde siyaset eğitimi aldı. Dublin’de eğitimine devam ederken Yunan İsyanının başlamasından sonra Yunanistan’a gitti. Bu isyanda Türklere karşı savaşan **Lord Byron’dan** etkilenerek kendisi de Türklere karşı savaşa katıldı. Yunan İsyanından sonra **1825 ve 1826** yıllarında Yunanistan’ı ve Türkiye’yi dolaştı. *Seyahati esnasında İngiltere’ye gönderdiği seyahat izlenimlerini içeren mektupları, New Monthly Magazine* dergisinde **“Letters from the Levant”** (Levanten’den Mektuplar) başlığı ile yayınlandı. **1829** yılında bu mektuplar **“Letters from the Aegean” (Ege’den Mektuplar)** adıyla kitap haline getirilerek yeniden yayınlandı. Tennent, Yunanistan’a olan hayranlığından dolayı Yunanistan hakkında **“1825 Yılında Yunanistan’ın Bir Resmi”, “Modern Yunanistan Tarihi”** adlı iki kitap daha yayınladı. İngiltere’ye dönüşünde Belfast milletvekili olarak İngiliz Parlamentosunda görev yaptı. 1845 yılında **“Sir”** ünvanı aldıktan sonra **1850 yılına kadar Seylan sömürge valisi olarak görev yaptı**. Buradaki gözlemlerini **“Seylan Adası’nın Fiziksel ve Tarihsel Özellikleri, Doğa Tarihi, Eserleri ve Ürünleri Hakkında Topoğrafik Notlar”** adlı iki ciltlik eseri ile **“Seylan’da Vahşi Fillerin Yakalanması ve Evcilleştirilmesi” “Seylan’da Hristiyanlık”** adlı kitaplarında anlattı. James Emerson Tennent 1869 yılında Londra’da öldü. Tennent ’in Yunanistan’a ve Yunanlılara olan hayranlığı ve buna karşılık Türklere olan düşmanlığı 1825 yılında Kuşadası’na yaptığı seyahatte de kendini göstermiştir. Kuşadası’na geldiğinde Kuşadası’ndaki Ortodoks Rumlar tarafından ağırlanmış ve seyahati boyunca bölgedeki eski uygarlıklara ait tüm eserleri eski Yunan Uygarlığının mirasları olarak ele almıştır. Hatta mektuplarının bazı bölümlerinde Türklerin eski eserleri tahrip etmesini Türklerin barbarlığına ve Yunanlılara karşı düşmanlığına bağlamıştır. Ayrıca **“Modern Yunan Tarihi”** isimli iki ciltlik eserinde olmayan katliamları duyduklarına dayanarak olmuş gibi gösterdiği için Avrupa’da olumsuz bir Türk imajı doğmasına neden olmuştur.

“Ege’den Mektuplar” adlı kitabında yer alan gezi gözlemlerinin yer aldığı bazı mektuplarda da: “*Barbar bir kavim olan Türklerin Anadolu’da işgalci durumda bulunduğunu ve Anadolu’dan atılmasının çağdaş Avrupalı kavimlerin bir boyun borcu olduğunu*” deme cüretini göstermiştir. Biz buna *rağmen James Emerson Tennent’in 1825 yılında Kuşadası’na yaptığı geziyi anlattığı kitabındaki 5nci mektubun* Kuşadası ile ilgili kısımlarını kısa da aşağıda yayınlıyoruz.

MEKTUP V

....

Efes’ten ayrıldıktan sonraki rotamız Leodikya(=Denizli)’ydi. Bunun için Pactyas Dağı ile körfezi birbirinden ayıran önümüzde uzanmış ovayı geçmemiz gerekiyordu. Coryssus (Bülbül Dağı) son kısmını geçince tepelerin arasına sıkışmış durumda bir kısmı ekilmiş olan bir vadiye girdik. Vadide su kemeri kalıntıları olduğunu düşündüğümüz geniş bir yapı vardı. Ayasuluk’tan ayrıldıktan yaklaşık bir saat sonra bina kalıntıları olan bir yere geldik. Burasının antik Pygela olacağını hesaplıyorduk. Ancak burasının eski durumu hakkında fikir verebilmek için elimizde yeterli bilgi yoktur. Buradan birkaç mil sonra Skala Nuova’ya ulaştık. Cayster’e(=K.Menderes) yakın olan bu bölgedeki yerler aradan uzun yılların geçmiş olmasından dolayı önemli değişiklikler geçirmiştir. Antik mitolojide bahsi geçen böyle pek çok önemli yeri buralarda aramak beyhudedir. Pygela artık bir liman kenti değildir. Aynı şekilde Marathesium ve Neapolis’de liman kenti sayılmazlar. Hatta en gözde uğrak yerler arasında yer alan Diana Tapınağı ile Ortygia’da bulunan Efes’in haşmetini yansıtan bol ağaçlıklı korular ve kutsal tapınakların yerlerinde bugün yeller esmektedir. Bir kısmı tahrip olmuş olsa da bir kısmı tamamen yok olmuştur. Tabii, benim belirttiğim Coryssus’un bitiminde yer alması gerektiğini düşündüğüm yapılardır. Türklere göre Kuşadası ‘Kuşların Adası’ anlamına gelmektedir. Şehir modern şekilde inşa edilmiş, denize doğru inen bir yamaç üzerine kurulmuştur. Sisam Adasının dağlarını gören müthiş bir manzaraya hâkimdir. Zarif minareler, upuzun serviler arasında serpiştirilmiş beyaz badanalı evler ve bu evlerin ortasında harap olmuş, kasvetli kalenin surları şehrin bu güzelliğine ayrı bir güzellik katmaktadır. Kasaba eskiden Samos ile Ayasuluk(Selçuk), İnek-Pazarı(Ortaklar) ve Güzelhisar (Aydın) arasında yapılan ticaretin deposu konumundaydı. Ancak Yunan isyanından bu yana bu etkinliğini önemli ölçüde yitirdi. Sisamlılar da bu durumdan derinden etkilendi. Açlık ve baskı bu yakın komşu bölgede de egemen oldu. Sisam’la Anadolu arasında ticaretin önemli ölçüde azalması sadece Sisam’ın karşısındaki koylardan yapılan çok az ticari faaliyetler dışında gözle görülür bir ticaret bırakmadı. Bir zamanlar Skala Nuova’da ikamet eden Efes Başpiskoposu son dönemde Clazomene Körfeesindeki Urla’ya taşınmıştır. Ben bunun bu bölgedeki Hristiyan sayısının azalmasından kaynaklandığını düşünüyorum.

Bununla birlikte kentte Aziz Elias'a adanmış bir kilise bulunmaktadır. Kilisenin her yönden kolaylıkla görülebilen bir peygamber kulesi (çan kulesi) kiliseye ayrı bir güzellik katmaktadır. Kilisenin bulunduğu arazi tepelik bir alanda olduğu için civarında şaraplık üzüm yetiştiren bağlar bulunmaktadır. Bu bölgede yapılan şarapların ünü bütün Ege Adalarında bilinmektedir. Fakat şaraplık üzüm üretiminin teşvik edilmesiyle şarap kalitesinin azaldığını bize sunulan şarapları tadınca anladım. Tadı mükemmel olmasına rağmen umduğum kadar iyi değildi. Geceyi Rum cemaati tarafından bizim hizmetimize verilen bir hizmetçi ile birlikte bir Rum ailesinin evinde geçirdik. Ertesi sabah kalktığımızda buradan sekiz veya dokuz saatlik uzaklıkta doğu yönündeki antik Tralles kentinin bulunduğu şimdiki adıyla Güzelhisar'a doğru yola koyulduk.

James Emerson Tennet'in Kuşadası yani o zamanki adıyla Skala Nuova gözlemleri yukarıdaki satırlarda anlatılmıştır. Tennent Kuşadası'nı çok teferruatlı anlatmamış olsa bile 1825 yılındaki Kuşadası hakkında bize bazı ipuçları vermektedir. Gezginin bu gezisinde tüm Anadolu'yu dolaştığı göz önüne alınırsa Kuşadası hakkında bizim için önemli bilgiler verdiği açıktır.

Kaynak : Sedat Onar, KUYETA Yerel Tarih Dergisi 2011 Kasım sayısı